

УДК 343.1

DOI <https://doi.org/10.32837/apdp.v0i90.3200>*Д. Л. Аббасова*

ПРОВОКАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВОПОРУШЕННЯ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ КОНТРОЛЮ ЗА ВЧИНЕННЯМ ЗЛОЧИНУ: ЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Постановка проблеми. Одним із передбачених ст. 2 КПК України завдань кримінального провадження є захист особи, суспільства та держави від кримінальних правопорушень, застосування належної правової процедури до кожного його учасника, а також недопустимість піддання особи необгрунтованому процесуальному примусу [1]. Однак доволі часто мають місце випадки, коли права людини нівелюються з метою подальшого притягнення її до відповідальності. Прикладом може слугувати провокація кримінального правопорушення. На сьогодні це поняття не детерміновано у вітчизняній нормативно-правовій базі та не є кримінально-карним. Законодавцем встановлено відповідальність лише за провокацію підкупу у ст. 370 КК України. Попри це, аналіз судової практики свідчить [], що провокація з боку органів досудового розслідування можлива не тільки щодо кримінальних правопорушень у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг [2; 3], а й щодо: кримінальних правопорушень проти життя та здоров'я особи [4–6]; проти волі, честі та гідності особи [7; 8]; проти авторитету органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян та кримінальних правопорушень проти журналістів [9–11]; проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина [12–14]; проти громадської безпеки [15]; проти основ національної безпеки України [16]; проти власності [17–19]; у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів [20–23]. Остання категорія справ є найчисленнішою за виявленням провокації з боку органів досудового розслідування, що спонукає до дослідження проблеми на прикладі цієї сфери.

Стан дослідження. Провокація кримінального правопорушення, як об'єкт наукового осмислення, знайшла своє відображення у працях О.І. Альошиної, О.І. Александрова, К.В. Антонова, В.В. Дударенко, А.П. Запотоцького, Т.М. Івашишина, О.С. Осетрової та інших. Однак серед представників юридичної науки не досягнуто однозначності у визначенні поняття «провокації кримінального правопорушення», її критеріїв, причин та способів подолання, внаслідок чого обрана проблематика не втрачає своєї актуальності.

Мета статті полягає в необхідності проаналізувати явище провокації кримінального правопорушення на прикладі сфери обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів у розрізі етичних аспектів взаємодії суб'єктів кримінального провадження; визначити причини її виникнення та запропонувати способи розв'язання поставленої проблеми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Провокація кримінального правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їхніх аналогів або прекурсорів спостерігається під час проведення негласної слідчої (розшукової) дії у вигляді контролю за вчиненням злочину у формі оперативної закупки. Попри те, що ч. 3 ст. 271 КПК України встановлює заборону під час підготовки та проведення заходів з контролю за вчиненням злочину провокувати (підбурювати) особу на вчинення цього злочину з метою його подальшого викриття, допомагаючи особі вчинити злочин, який вона би не вчинила, якби слідчий цьому не сприяв, або з цією самою метою впливати на її поведінку насильством, погрозами, шантажем. Здобуті в такий спосіб речі і документи не можуть бути використані у кримінальному провадженні [1].

Змістовне наповнення вищевказаного положення ширше за його текстуальний вираз. Воно має ідейний характер, слугує підтвердженням реалізації етичних норм у кримінальному процесі України та відповідає концепції внутрішньої моральності права Л. Фуллера, яка вимагає дотримання відповідності закону вимогам моралі (перевіряється за такими критеріями: всезагальність, відкритість, передбачуваність юридичної дії, ясність (відсутність суперечностей), відсутність вимог, які не можуть бути виконані, постійність у часі, відповідність між офіційними діями та проголошеним правилом) [24, с. 253].

У зв'язку із цим недопустимість використання доказів, здобутих під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій, які мають ознаки провокації кримінального правопорушення, зумовлена морально-етичними аспектами кримінального провадження, оскільки провокація:

1) порушує основоположні права людини (зокрема, на повагу до її гідності; свободи та особистої недоторканності) і, як наслідок, підриває авторитет України на міжнародній арені як демократичної правової держави, у якій останні мають визнаватися найвищою соціальною цінністю;

2) суперечить завданням та основним засадам (принципам) кримінального провадження, у результаті чого нівелює довіру громадян до органів досудового розслідування та суду;

3) здійснює негативний вплив на правосвідомість та правову культуру суспільства; призводить до деформації професійної правосвідомості у формі правового нігілізму (ігнорування закону);

4) слугує ризиком штучного збільшення показників розкриваємості кримінальних правопорушень і притягнення до кримінальної відповідальності завідомо невинних осіб.

На разі поняття «провокації кримінального правопорушення» не детерміновано у вітчизняній нормативно-правовій базі. Європейський суд із прав людини (далі – ЄСПЛ) під останнім розуміє випадки, коли задіяні посадові особи, які є або співробітниками правоохоронних органів або особами, що діють за їх дорученням, не обмежують свої дії лише розслідуванням кримінальної справи по суті невинним способом, а впливають на суб'єкта з метою спровокувати його на скоєння зло-

¹ Аналіз судової практики на предмет виявлення провокації кримінального правопорушення проводився за усіма розділами Особливої Частини КК України.

чину, який в іншому випадку не було би скоєно, задля того щоб зробити можливим виявлення злочину, тобто отримати докази та порушити кримінальну справу [25]. При цьому ЄСПЛ неодноразово зазначав, що провокація кримінального правопорушення не може бути виправдана публічним інтересом, а докази, отримані в результаті її проведення, не слугують підставою для визнання винуватості особи, оскільки це порушило право останньої на справедливий суд [26].

Однак аналіз вітчизняної судової практики дозволяє констатувати провокацію з боку правоохоронних органів в матеріальному (змістовному) та процесуальному аспектах [2].

Під першим слід розуміти наявність або відсутність ознак, притаманних провокації з боку правоохоронних органів, а під другим – наявність у суду можливостей перевірити відомості про ймовірну провокацію кримінального правопорушення під час судового засідання з дотриманням принципів рівності та змагальності сторін [27].

ЄСПЛ зазначав, що підбурювання стається, коли відповідні агенти не обмежуються лише розслідуванням злочинної діяльності в переважно пасивній манері, а справляють такий вплив на особу, що спонукає її до вчинення злочину, який інакше не був би вчинений, з метою уможливити викриття злочину, отримання доказів і пред'явлення обвинувачення [25]. Разом із цим ЄСПЛ визначив критерії, за яких можливо констатувати відсутність або наявність пасивної форми поведінки з боку органів досудового розслідування:

1) причини, які стали підставою для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, а саме наявність об'єктивної підозри, що особа займається злочинною діяльністю або схильна до вчинення злочину [26]. При цьому будь-яка попередня інформація про наявний злочинний намір має давати можливість її перевірити [28; 29], і органи влади повинні у будь-який час довести, що вони мали достатні підстави для проведення негласної слідчої (розшукової) дії [26];

2) початок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, тобто чи агенти лише «приєдналися» до злочинних дій або підштовхнули до них з метою подальшого отримання доказів на підтвердження вини особи у вчиненні кримінального правопорушення [26];

3) поведінка органів досудового розслідування [30], яка не може вважатися пасивною у випадках самостійного (ініціативного) звернення органів досудового розслідування до особи [28]; висловлення повторних пропозицій (наполягання) після відмови особи вчинити злочинні дії [26]; спроба викликати співчуття [29].

За вищевказаними критеріями провокацію кримінального правопорушення виявлено в таких випадках: 1) проведення оперативної закупки без правової підстави: а) відсутність постанови про проведення контролю за вчиненням злочину [20]; б) невідповідність постанови про проведення контролю за вчиненням злочину формальним (не визначено тривалість негласної слідчої (розшукової) дії)

² Змістовний та процесуальний критерій виявлення провокації кримінального правопорушення визначено у Постанові Верховного Суду від 06 березня 2018 р., судова справа 727/6661/15-к. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72670494> (дата звернення: 10.04.2021).

та змістовним (не обґрунтовано доцільність проведення негласної слідчої (розшукової) дії) вимогам кримінально-процесуального закону [21]; 2) ініціативний характер правоохоронних органів при проведенні негласних слідчих (розшукових) дій). Діяльність органів досудового розслідування при здійсненні контролю за вчиненням злочину не відповідає характеру «приєднання»: висловлення повторної пропозиції, після отримання відмови особи або передання останній більшої суми коштів, ніж обумовлена, містить ознаки провокації кримінального правопорушення [22; 23].

У процесуальному аспекті провокацію кримінального правопорушення виявлено у відсутності належної перевірки судом фактів, які вказують на провокацію з боку органів досудового розслідування [27].

ЄСПЛ вказав на необхідність ретельної перевірки заяв про вчинення провокації зі сторони працівників правоохоронних органів із забезпеченням підсудному (обвинуваченому, засудженому) права на повне і об'єктивне дослідження тих обставин справи, які можуть вказувати на наявність провокацій, можливості допиту у судовому засіданні «секретних агентів», необхідність доведення прокурором відсутності провокацій зі сторони органів досудового розслідування чи осіб, які діють за їх завданням тощо [25; 28].

До того ж практикою ЄСПЛ неодноразово наголошено на тому, що визнання обвинуваченим своєї вини у вчиненні злочину не знімає із суду обов'язку перевірити заяву про провокацію злочину [25; 26].

Попри це, у вітчизняній судовій практиці мали місце випадки, коли суд апеляційної інстанції, скасовуючи вирок, повертає справу на новий розгляд у зв'язку з не проведенням судом 1-ї інстанції оцінки, яка б давала беззаперечні підстави виключити можливість самостійного скоєння особою кримінального правопорушення, зокрема під час судового розгляду не допитано «таємних агентів», які залучалися органами досудового розслідування до участі у проведенні негласної слідчої (розшукової) дії у вигляді контролю за вчиненням злочину; не надано відповідну оцінку письмовим доказам (протоколам про проведення негласних слідчих (розшукових) дій) на предмет їх допустимості; заяви обвинувачених про наявність провокації з боку органів досудового розслідування трактовано як зізнання у вчиненні кримінального правопорушення [22; 23; 31; 32].

Практикою Верховного Суду відсутність об'єктивної та всебічної перевірки судом відомостей, викладених в заяві про наявність провокації кримінального правопорушення, кваліфіковано як істотне порушення процесуального закону, що позбавляє можливості дійти безспірного висновку про доведеність чи недоведеність винуватості засудженого і правильність кваліфікації його дій [6].

Разом із цим, аналізуючи провокацію кримінального правопорушення у процесуальному аспекті, неможливо оминати увагою питання обов'язку доказування відсутності підбурювання з боку органів досудового розслідування. Відповідно до п. 1 ч. 7 ст. 271 КПК України прокурор у своєму рішенні про проведення контролю за вчиненням злочину зобов'язаний викласти обставини, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину. Тобто саме сторону обвинувачення зобов'язано довести відсутність про-

вокації у кримінальному провадженні з боку органів досудового розслідування. Разом із цим вищевказана норма закону узгоджується із практикою ЄСПЛ, який покладає обов'язок доказування відсутності підбурювання на органи влади та обвинувачення [25].

Однак положення п. 1 ч. 7 ст. 271 КПК України залишаються декларативними. Аналіз судової практики дозволяє констатувати, що процесуальні керівники нехтують вищевказаним положенням закону та не дотримуються вимог про викладення обставин, які свідчать про відсутність під час негласної слідчої (розшукової) дії провокування особи на вчинення злочину.

Більше того, прокурори не несуть тягар доказування відсутності провокації і під час судового розгляду, коли сторона захисту зробила таку заяву [33].

Безперечно наявність провокації у кримінальному процесі є негативним явищем, яке підриває морально-етичні засади суспільства, авторитет правоохоронних органів та органів судової влади, нівелює основоположні права людини. Причиною цього може слугувати необхідність збільшення показників розкриваємості кримінальних правопорушень (наприклад, внаслідок обмеженості процесуальними строками або недосконалою кримінально-правовою норми), що є ризиком притягнення завідомо невинної особи до кримінальної відповідальності. У результаті цього відбувається знецінення змістовного наповнення норми права (її духу та ідейного характеру) і як наслідок нівелюються основоположні права та свободи людини.

Встановлення на законодавчому рівні заборони використовувати докази, отримані під час слідчих (розшукових) дій, які містяться ознаки провокації кримінального правопорушення, – недостатньо для викорінення останньої, оскільки відсутність відповідальності органів досудового розслідування та суду приєє поширенню цього явища. Законопроект № 4999 від 15.07.2016 року передбачав внесення змін до КК України шляхом криміналізації провокації злочину особою правоохоронних органів, однак був відкликаний у 2019 році [34].

У свою чергу, США, Іспанія, Франція, Німеччина, Грузія встановлюють кримінальну відповідальність за провокацію кримінального правопорушення [35, с. 149–152]. З огляду на проведені дослідження вітчизняної судової практики вважаємо, що криміналізація провокації кримінального правопорушення, вчиненого посадовими особами органів досудового розслідування або залученими ними агентами є виправданою та має бути реалізована у положеннях КК України. Розділ XVIII (Кримінальні правопорушення проти правосуддя) КК України має бути доповнено ст. 372-1 «Провокація кримінального правопорушення», диспозицію якої слід викласти у такій редакції: «Провокація кримінального правопорушення з метою його подальшого викриття, тобто допомога особі вчинити кримінальне правопорушення, яке б вона не вчинила, якби дізнавач, слідчий, прокурор або залучені ними особи цьому не сприяли; або з цією самою метою вплив на поведінку особи насильством, погрозами, шантажем...» [1].

Визнання провокації кримінального правопорушення кримінально-караним діянням сприятиме виконанню завдань кримінального провадження.

Висновки. Етичні проблеми взаємодії органів досудового розслідування та суду з іншими суб'єктами кримінального провадження у вигляді провокації кримі-

нального правопорушення знайшли своє відображення при проведенні контролю за вчиненням злочину. Найчисельнішою категорією справ, де виявлено провокацію, стали кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів.

Провокація органів досудового розслідування під час проведення контролю за вчиненням злочину є негативним явищем, що суперечить морально-етичним аспектам кримінального провадження. Недопустимість використання доказів, отриманих під час негласних (слідчих) розшукових дій, які містять ознаки провокації, слугує підтвердженням реалізації етичних норм у кримінальному процесі України.

Поняття провокації кримінального правопорушення не детерміновано в нормативно-правовій базі. Останнє сформовано вітчизняною судовою практикою та практикою ЄСПЛ. Наявність або відсутність цього явища перевіряється на відповідність двом аспектам: матеріальному (змістовному) (ознаки, що вказують на провокування: відсутність підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, активна поведінка органів досудового розслідування, яка не має характеру приєднання) та процесуальному (можливість суду перевірити обставини, викладені в заяві про провокацію).

Причиною провокації кримінального правопорушення слугує необхідність збільшення показників розкриваємості кримінальних правопорушень (внаслідок обмеженості процесуальними строками або недосконалістю кримінально-правової норми), чому також сприяє відсутність кримінальної відповідальності. Задля виконання завдань кримінального провадження запропоновано внести зміни до КК України, криміналізувавши провокацію кримінального правопорушення.

Література

1. Кримінальний процесуальний кодекс : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. Дата оновлення: 17.03.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 15.04.2021).
2. Вирок Ковпаківського районного суду м. Суми від 09 жовтня 2020 р., судова справа № 592/4176/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92152789> (дата звернення: 20.04.2021).
3. Вирок Володимирецького районного суду Рівненської області від 23 жовтня 2015 р., судова справа № 556/2155/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/53074889> (дата звернення: 20.04.2021).
4. Вирок Обухівського районного суду Київської області від 24 грудня 2015 р., судова справа № 372/988/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/54554751> (дата звернення: 20.04.2021).
5. Вирок Лубенського міськрайонного суду від 22 березня 2018 р., судова справа № 539/741/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72984213> (дата звернення: 20.04.2021).
6. Постанова Верховного Суду від 9 жовтня 2018 р., судова справа № 372/4155/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77684950> (дата звернення: 20.04.2021).
7. Вирок Долинського районного суду Івано-Франківської області від 05 серпня 2020 р., судова справа № 343/1229/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/90779224> (дата звернення: 20.04.2021).
8. Вирок Київського районного суду м. Полтави від 26 липня 2019 р., судова справа № 552/5825/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/83275561> (дата звернення: 20.04.2021).
9. Вирок Ленінського районного суду м. Харкова від 30 березня 2017 р., судова справа № 642/8876/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/65666598> (дата звернення: 20.04.2021).
10. Вирок Баштанського районного суду Миколаївської області від 10 липня 2018 р., судова справа № 485/1576/16-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/75203578> (дата звернення: 20.04.2021).
11. Вирок Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської області від 11 квітня 2016 р., судова справа № 607/5559/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/57534601> (дата звернення: 20.04.2021).

12. Вирок Борщівського районного суду Тернопільської області від 23 вересня 2014 р., судова справа № 594/464/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/40624751> (дата звернення: 20.04.2021).

13. Вирок Приморського районного суду м. Маріуполя Донецької області від 04 жовтня 2016 р., судова справа № 266/2586/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/61773423> (дата звернення: 20.04.2021).

14. Вирок Теребовлянського районного суду Тернопільської області від 19 червня 2017 р., судова справа № 606/1900/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/67456083> (дата звернення: 20.04.2021).

15. Ухвала Апеляційного суду Київської області від 26 лютого 2018 р., судова справа № 369/418/14-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72679646> (дата звернення: 21.04.2021).

16. Вирок Дніпровського районного суду м. Києва від 06 червня 2019 р., судова справа № 755/371/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/82233013>.

17. Вирок Зарічанського районного суду м. Суми від 3 лютого 2020 р., судова справа № 592/404/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87322213> (дата звернення: 21.04.2021).

18. Вирок Шевченківського районного суду м. Києва від 30 жовтня 2018 р., судова справа № 761/34909/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/77715953> (дата звернення: 20.04.2021).

19. Вирок Першого районного суду м. Чернігову від 28 листопада 2013 р., судова справа № 725/7099/13-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/50884364> (дата звернення: 20.04.2021).

20. Ухвала Апеляційного суду Запорізької області від 29 лютого 2016 р., судова справа № 332/59/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/56171762> (дата звернення: 10.04.2021).

21. Ухвала Апеляційного суду Київської області від 19 травня 2016 р., судова справа № 372/1706/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58335477> (дата звернення: 10.04.2021).

22. Ухвала Апеляційного суду Волинської області від 22 червня 2016 р., судова справа № 159/6426/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/58532798> (дата звернення: 10.04.2021).

23. Ухвала Апеляційного суду Херсонської області від 27 липня 2016 р., судова справа № 648/4006/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/59368101> (дата звернення: 10.04.2021).

24. Гайворонюк Н.В. З історії філософсько-правової думки: Лон Фуллер про моральність права. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 2. С. 252–254.

25. Case of Ramanauskas v. Lithuania (Application no. 55146/14): Judgment European Court of Human Rights, 20 February 2018. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-180850> (Last accessed: 10.04.2021).

26. Case of Bannikova v. Russia (Application 18757/06): Judgment European Court of Human Rights, 04 November 2010. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101589> (Last accessed: 10.04.2021).

27. Постанова Верховного Суду від 06 березня 2018 р., судова справа № 727/6661/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72670494> (дата звернення: 10.04.2021).

28. Case of Vanyan v. Russia (Application 53203/99): Judgment European Court of Human Rights, 15 December 2005. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-71673> (Last accessed: 10.04.2021).

29. Case of Khudobin v. Russia (Application 59696/00): Judgment European Court of Human Rights, 26 October 2006. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-77692> (Last accessed: 10.04.2021).

30. Case of Malininas v. Lithuania (Application 10071/04): Judgment European Court of Human Rights, 1 July 2008. URL: <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-87223> (Last accessed: 10.04.2021).

31. Ухвала Апеляційного суду Київської області від 11 березня 2015 р., судова справа № 361/2566/2014-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/43057280> (дата звернення: 10.04.2021).

32. Ухвала Апеляційного суду Луганської області від 26 грудня 2017 р., судова справа № 415/5507/15-к. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/71384673> (дата звернення: 10.04.2021).

33. Вирок Вахмицького районного суду Чернігівської області від 22 лютого 2018 р., судова справа № 728/135/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72374829> (дата звернення: 26.04.2021).

34. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо встановлення відповідальності за провокацію злочину: від 15.07.2016 р. № 4999. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=4999&skl=9 (дата звернення: 10.04.2021).

35. Аюсинов А.Е. Особенности регламентации уголовной ответственности за провокацию преступления по зарубежному законодательству. *Вестник Саратовской государственной юридической академии*. 2015. № 6(107). С. 148–153.

Анотація

Аббасова Д. Л. Провокація кримінального правопорушення під час проведення контролю за вчиненням злочину: етико-правовий аспект. – Стаття.

Статтю присвячено дослідженню проблем провокації кримінального правопорушення при проведенні контролю за вчиненням злочину у розрізі етичних аспектів взаємодії суб'єктів кримінального провадження. Автором здійснено аналіз вітчизняної судової практики на предмет виявлення провокації кримінального правопорушення за всіма розділами Особливої частини Кримінального кодексу України. Дослідження проведено на прикладі найчисленнішої, за виявленням провокації з боку органів досудового розслідування, категорії справ – сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів. При цьому особливу увагу приділено морально-етичним аспектам недопустимості використання доказів, здобутих під час проведення негласних (слідчих) розшукових дій, які мають ознаки провокації, а саме ризикам: штучного збільшення показників розкриваємості кримінальних правопорушень і притягнення до кримінальної відповідальності завідомо невинних осіб; негативного впливу на правосвідомість та правову культуру суспільства, включаючи деформацію професійної правосвідомості у формі правового нігілізму. У статті наведено дефініцію провокації кримінального правопорушення та критерії, за яких можливо констатувати наявність або відсутність цього явища з боку органів досудового розслідування, що сформовані практикою Європейського Суду з прав людини. Разом із цим виділено ознаки провокації кримінального правопорушення в матеріальному (змістовному) (ознаки, що вказують на провокування: відсутність підстав для проведення негласних слідчих (розшукових) дій, активна поведінка органів досудового розслідування, яка не має характеру приєднання) та процесуальному (можливість суду перевірити обставини, викладені в заяві про провокацію) аспектах, які знайшли своє відображення у вітчизняній судовій практиці, на підтвердження чого наведено низку судових рішень. До того ж, у статті визначено причини виникнення провокації кримінального правопорушення та запропоновано способи подолання цього негативного явища шляхом криміналізації провокації кримінального правопорушення на прикладі законодавства США, Іспанії, Франції, Німеччини і Грузії. Проблеми, які порушуються у статті, є актуальними та такими, що викликані потребами юридичної науки та практики.

Ключові слова: провокація, підбурювання, кримінальне правопорушення, етика.

Summary

Abbasova D. L. Provocation of criminal offence during the control over the commission of a crime: ethical and legal aspects. – Article.

The article is devoted to the study of the problems of provocation of a criminal offence during the control over the commission of a crime in terms of ethical aspects of the interaction of the subjects of criminal proceedings. The author analyzes national court practice to identify provocation of a criminal offence in all sections of the Special Part of the Criminal Code of Ukraine. As a result the study conducted on the example of the most numerous categories of cases upon detection of provocation by the pre-trial investigation bodies – the circulation of drugs, psychotropic substances, their analogues or precursors. At the same time, special attention is paid to the moral and ethical aspects of the inadmissibility of using evidence obtained during covert investigative (search) actions, which have features of provocation of criminal offence. It is indicated by the following risks: artificial increase in the detection of criminal offences and prosecution of notoriously innocent people; negative impact on legal awareness and legal culture of society, including the deformation of professional legal awareness in the form of legal nihilism. The article provides a definition of provocation of a criminal offence and the criteria by which it is possible to state the presence or absence of this phenomenon by the pre-trial investigation bodies, formed by the case law of the European Court of Human Rights. At the same time, there are signs of provocation of a criminal offence in material (substantive) (signs that indicate provocation: lack of grounds for covert investigative (search) actions, active behavior of pre-trial investigation bodies, which has no nature of accession) and procedural (check the circumstances set out in the statement of provocation) aspects that are reflected in the national court practice and evidenced by a number of court decisions. In addition, the article identifies the causes of provocation of a criminal offence and suggests ways to overcome this negative phenomenon by criminalizing the provocation of a criminal offence on the example of the laws of the United States of America, Spain, France, Germany and Georgia. The problems raised in the article are relevant and are caused by the needs of legal science and practice.

Key words: provocation, incitement, criminal offence, ethics.